Prof.dr Nedžad Bašić, redovni profesor, naučni savjetnik Evropskog defendologija centra Banja Luka

AHILOVA PETA AUTORITARNOG POPULIZMA

Od geopolitičke krize ka definitivnom slomu

Autoritarni populizam, koji je tokom proteklih desetljeća dominirao globalnom političkom scenom, danas se nalazi na ključnoj prekretnici koja sve više inklinira njegovoj unutarnjoj destrukciji i definitivnom slomu. Urušavanje autoritarnog populizma danas je neraskidivo povezano s dramatičnim vojnim i geopolitičkim neuspjesima koji su ogolili njegovu nesposobnost da upravlja složenim i dugotrajnim krizama. Klasična populistička premisa – da snažan, autokratski lider može jednim potezom ili čistom silom riješiti povijesne i geopolitičke probleme – doživjela je krah na bojištima Ukrajine i Bliskog istoka. Demonstracija moći umjesto obećanog brzog trijumfa pretvorila se je u iscrpljujuće strateške neuspjehe koji su ubrzali unutarnju delegitimizaciju autoritarnih populističkih režima. Neuspjeh autoritarnog populizma kroz prizmu vojnih neuspjeha, ključnih izbornih poraza, nesposobnost upravljanja dugotrajnim krizama i otpornost mladih i obrazovanih generacija na medijsku propagandu i cenzuru – pretvaraju globalnu geopolitičku krizu u definitivni slom autoritarnog populizma.

Autoritarni populizam, koji je početkom ovog stoljeća redefinirao globalnu političku scenu, sad se suočava s krizom legitimiteta i prijetnjom unutarnjeg definitivnog sloma Model vladavine utemeljen na manihejskoj podjeli društva na „korumpiranu elitu" i „moralni narod" pokazao se efektnim alatom za osvajanje vlasti, ali hronično disfunkcionalnim mehanizmom za dugoročno upravljanje državom. Pokretački mehanizmi autoritarnog modela – erozija liberalnih institucija, klijentelizam i personalizacija moći – danas se sudaraju s vanjskopolitičkim realnostima, ekonomskom iscrpljenošću i pojavom novih društvenih aktera.

Spoljnopolitičke vojne avanture

Superiornost autoritarnog centraliziranog odlučivanja u usporedbi sa „sporim" liberalnim demokracijama doživjela je krah na bojištima Ukrajine i Bliskog istoka. Ruska invazija na Ukrajinu, zamišljena kao brza demonstracija sile i moći autokratskog režima Vladimira Putina, pretvorila se u dugotrajnu ekonomsku katastrofu, rastući budžetski deficit, ekonomsku izolaciju, nepodnošljivost ljudskih gubitaka, ogolivši time sistemsku korupciju i loše obavještajne procjene, što u sudaru sa stvrnošću modernog svijeta vodi Putinov autoritarni režim neizbježnom kraju. Rusija godinama djeluju kao vanjski katalizator zapadnog

autoritarnog populizma, koristeći hibridno ratovanje, dezinformacije i financijsku potporu radikalnim desnim pokretima u Europi s ciljem destabilizacije liberalnih demokracija. Taj model autoritarizma ne nudi privlačan politički narativ, već postaje ekonomski iscrpljena vojna/politička diktatura čija stabilnost ovisi isključivo o represivnom aparatu.

Sličan obrazac destrukcije mita o autoritarnim „jamstvima nacionalne sigurnosti" zabilježen je na Bliskom istoku. Pokretanjem vojnih udara protiv Irana (operacija *Epic Fury*), autoritarna administracija Donalda Trumpa i autokratska vlada Benjamina Netanyahua obećale su brzu rekonfiguraciju regionalne moći. Međutim, otpornost režima u Teheranu i kasnija eskalacija asimetričnog ratovanja izazvali su globalni energetski šok, masovne financijske troškove i katastrofalne poremećaje u globalnom lancu snadbijevanja. Dijelujući sinhronizirano autoritarni režimi Benjamina Netanyahu i administracija Donalda Trampa personificiraće nepodnošljivu strategiju preživljavanje po svaku cijenu. Taktika unutarnje polarizacije društva i slabljenja pravosuđa dovela je do velikih unutarnjih podjela, što je dovelo do destrukcije– stabilnost i sigurnost na Bliskom istoku i šire - pod teškim međunarodnim optužbama za počinjeni genocide u Gazi.Ubrzo su se ovi promašaji izravno prelili na domaću političku scenu. Američki birači su na izborima na sredini mandata (*midterm* izborima, Novembar 2026), žestoko kaznili ratne eskalacije Trampove autoritarne administracije i oduzeli republikancima većinu u Kongresu, dok je u Izraelu Netanyahuova autoritarna vlada, suočena s ustavnom paralizom i optužbama za manipulacije i počinjeni genocid u Gazi, izgubila unutrašnji legitimitet na izborima od 27. Oktobra 2026.

Istitucionalne mutacije i ustavne sabotaže

Proširenje analize na ključne države Europske unije pruža dublju i složeniju sliku globalnog stanja autoritarne politike. Unutar Europske unije, fenomen sloma autoritarnog populizma izrasta u strukturni izazov koji izravno redefinira globalnu i regionalnu političku stabilnost.

Dugogodišnji ideolog "illiberalne demokracije" u Mađarskoj, Viktor Orbán, doživio je totalni neuspjeh pod ozbiljnim ekonomskim pritiscima i sve većom izolacijom unutar Europske unije. Opozicioni politički pokret TISZA, deklasirao je Viktora Orbána i njegovu političku stranku FIDESZ na političkoj sceni Mađarske sredinom 2026. Ubrzo potom autoritarni režim Aleksandra Vučića u Srbiji bukvalno je pometen sa političke scene od strane studentskog pokreta, Slom autoritarizma u Mađarskoj i Srbiji najavit će novu dionicu unutarnjeg lomljenja autoritarnih režima u Evropi, gdje autoritarni populizam prestaje biti uzor uspjeha, već opomena o ekonomskoj i političkoj neodrživosti autoritarizma u integriranom svijetu.

U Italiji je desničarska vlada Giorgije Meloni demonstrira model pragmatičnog suverenizma, kombinirajući vanjskopolitičku kooperativnost s Bruxellesom i čvrst unutrašnji konzervativni program. U Poljskoj **stranka Pravo i pravda (PiS**), koja gubi izvršnu vlast u korist proevropske koalicije Donalda Tuska, pokušava bez uspjeha iskoristiti naslijeđenu institucionalnu infrastrukturu – prvenstveno kontrolu nad Ustavnim sudom – za provođenje ustavne sabotaže i paralizu reformi. U Češkoj vlada Andreja Babiša suočava se sa masovnim protestima zbog vladinih zloupotreba subvencija EU, sukoba interesa u slučaju konglomerata Agrofert, koji je u vlasništvu predsjednika vlade, te zbog sve vidljivije korupcije i naginjanja ka krajnjem desnom autoritarizma. Slična je situacija i u Slovačkoj gdje se Robert Fico nalazi pod velikim pritiskom javnog mnjenja zbog njegovog vidljivog skretanju ka autoritarnom populizmu i sve otvorenijeg otpora prema politici EU.

Krajnje desničarske stranke poput **Alternative za Njemačku (AfD)** i **Nacionalnog okupljanja (RN)** u Francuskoj, mada su uspješno kapitalizirale nezadovoljstvo ekonomskom stagnacijom, troškovima energetske tranzicije i migracijskom politikom, ulaze u zonu velike neizvjesnosti, gdje njihovo otvoreno zagovaranje radikalnog političkog preuređenja i preuzimanja regionalnih parlamanata, masovnog protjerivanja migranata, pa čak napuštanja EU-a. gubi na svojoj autentičnosti i političkoj snazi i privlačnosti.

Slom autoritarnih iluzija

Kroz autoritarni populistički model zamagljena je **ključna strukturna nesposobnost autoritarnog populizma:** prelaz s modela političkog djelovanja utemeljenog na strahu i dezinformacijama na model održivog upravljanje državom. Harizmatična demagogija autoritarnog populizma koja je kao oružje koristila hipernacionalizam, ekonomsku tjeskobu i antielitističku retoriku, razotkrila je duboko ukorijenjene slabosti autoritarnih režima. Suočeni sa složenim krizama koje nisu ideološke prirode, autoritarni populistički mehanizmi neizbježno se raspadaju. Kriza suvremenog autoritarnog populizma posljedica je kumulativnog sistemskog neuspjeha uzrokovanog institucionalnim propadanjem, lošim gospodarskim upravljanjem i ograničenjima digitalne kontrole.

Slabosti unutar samih autoritarnih sistema **oslabili su mit o nepobjedivosti autoritarizma** i pokazali su **da su birači umorni od permanentne krize**. Bez jasne izlazne strategije i uz veliku štetu za ekonomiju i unutarnju i globalnu političku stabilnost, razorne krize i ratovi, doveli su do potpunog političkog zastoja i paralize autoritarnog modela upravljanja državom. Kada populističke floskule, traženje unutarnjih neprijatelja i napadi na pravosuđe ustupe mjesto brutalnoj stvarnosti dugotrajnih i neuspješnih ratova, **iluzija o „nepogrešivom vođi" nepovratno nestaje.** Građani širom svijeta prepoznaju da autoritarni

populizam umjesto stabilnosti donosi samo **haos, strah i polarizaciju,** zbog čega se ovaj politički koncept danas nalazi na samom rubu globalnog sloma.

Ovi procesi otkrivaju duboku sjenu poraza koja se nadvila nad autoritarne populističke režime koji **sustavno pate od strukturalne slabosti efektnog upravljanja stvarnim dugoročnim krizama**. Kada se suoče s inflacijom, institucionalnim otporom ili sigurnosnim prijetnjama, populističke floskule i potraga za žrtvenim jarcima prestaju biti dovoljne. **Birači sve jasnije prepoznaju visoku cijenu koju plaćaju zbog erozije demokracije**. Lekcije iz Rusije, SAD-a, Mađarske, Brazila, Izraela i Srbije, pokazuju da, u trenutku kada populističke vođe više ne mogu isporučiti ni stabilnost ni ekonomski prosperitet, građani ponovno biraju institucije, vladavinu prava i demokratsku odgovornost.

Moderna demokratska restauracija

Ključni činilac u slamanju ovih režima bio je **vojni neuspjeh** Rusije u Ukrajini i USA i Izraela na Bliskom Istoku i **demografska i tehnološka smjena generacija.** Mlade i obrazovane generacije razvile su potpunu **imunost na tradicionalne oblike populističke propagande**. Kontrola televizijskih kanala i tabloida postala je irelevantna pred digitalnom gerilom mladih. U Mađarskoj i Srbiji, na platformama poput TikToka, Instagrama i kriptiranih mreža, nova mlada obrazovana generacija je **kroz političku satiru uspješno razbila režimski narativ straha**, izazvavši paniku i potrebu za hitnim preslagivanjem strategija unutar šireg europskog suverenističkog bloka. Kada **režim više ne izaziva strah nego podsmijeh**, njegova moć počinje ubrzano kopniti. Spajanjem modernog aktivizma i dubokog razočaranja u korumpirane sustave, ova generacija nije samo promijenila vlast, već je **postavila nove standarde političke odgovornosti** za budućnost. Mladi i obrazovani ljudi posjeduju dvije stvari koje autoritarni populisti ne mogu kupiti niti kontrolirati: **tehnološku pismenost i vjeru da promjena ima smisla.**

Uloga mladih generacija bila je artikulirana kroz duboki vrijednosni sukob: **zahtjev za meritokracijom** (sposobnost, talent, znanje) **nasuprot klijentelizmu** (nepotizam, porijeklo, bogatstvo)**.** Nevolje koje proizilaze iz korupcije i nestručnosti transformiraju **apstraktnu borbu za vladavinu prava u egzistencijalno pitanje sigurnosti čovjeka.** Inovativnim taktičkim pristupom – koji je kombinirao **digitalni aktivizam s terenskim aktivnošću** „od čovjeka do čovjeka – od vrata do vrata"– ove su generacije uspjele podići izlaznost na povijesne rekorde, čime su neutralizirale ucijenjenu glasačku mašineriju populističkih režima.

Neminovnost kraja

Autoritarni populizam nalazi se na povijesnom rubu sloma jer je iscrpio svoje strukturalne narative. Kada se fasada nacionalističke retorike, mržnje, straha i

potrage za unutarnjim neprijateljima. sudari s realnošću neuspješnih ratova, ekonomskom stagnacijom i mobiliziranim, moralnim i znanstveno superiornim mladim biračkim tijelom, autokratski sustavi gube stabilnost. Lekcije iz Sjedinjenih Američkih Država, Mađarske i Srbije pokazuju da povratak institucijama, transparentnosti i vladavini prava nije samo teorijska alternativa, već nužan ishod društvene samoregulacije u kriznim vremenima.

Tamo gdje su demokratske institucije preživjele (SAD, EU): autoritarni populizam se suočava s političkim porazima i gubitkom moći jer građani kroz izbore i proteste kažnjavaju neučinkovitost i kaos. Tamo gdje su institucije zarobljene (Rusija, Indija, Izrael), autoritarni populizam se transformira u nove ali kratkoročne oblike autoritarne strukture vlasti. U Rusiji i u većini islamskih zemalja autoritarni populizam je prerastao u krutu vojnu autokraciju koja se održava silom, dok u Indiji i Izraelu opstaje kao institucionalizirani nacionalistički/vjerski autoritarni populizam, koji sve više počinje osjećati ekonomske granice svog pada.

Globalni autoritarni populizam gubi svoj sjaj i privlačnost na Zapadu, ali njegova transformacija na Istoku pokazuje da bitka za očuvanje globalnog demokratskog poretka tek ulazi u svoju najkompleksniju fazu.

Montreal, Novembar 2026 godine